

Edvard Kocbek: ČRNA ORHIDEJA

Povzemite zgodbo v Črni orhideji!

Komandant Gregor hodi po gozdni planini in na izvidniškem pohodu zagleda skozi daljnogled nemškega vojaka in dekle, ki ga spremlja. Po njeni kretnji z roko sklepa, da je izdajalka. Nemca Gregor ustrelji, dekle pa mu uide. Ko jo ulovi, jo odpelje v tabor, kjer so od njene lepote vsi prevzeti. Tudi sam začuti ljubezen. Obsodijo jo na smrt in Katarinina zadnja želja je, da bi šla domov, se poslovila od domačih in umrla v poročni obleki. To željo ji izpolnijo, Gregor in Katarina pa se pred njeno smrtjo močno zbližata.

Označite Gregorja in Katarino!

Glavna pripovedna oseba je partizanski komandant Gregor, mlad intelektualec, ki skuša svoji notranjosti in zgodovinski dejavnosti poiskati skupni temelj. Naključje mu na pot pripelje dekle, ki jo mora, zvest svoji zgodovinski dejavnosti, kljub ljubezenski privlačnosti, ki ju nezadržno prevzame, sam usmrtiti. Svoje dejanje, v katerem se na skrajno paradoksen način združujeta ljubezen in smrt, lahko utemelji le z žrtvovanjem, ki ga osmišlja vesoljni red. O njegovi zunanosti zve bralec zelo malo, prav tako o njegovi preteklosti. Pred vojno je študiral, bil je doma s kmetov, iz dogodkov, ki se jih spominja, sklepamo, da je privlačen in družaben.

Katarina (gr. `čista')je obtožena izdaje, je neke vrste mučenka, ki v zasliševanju ohrani svojo skrivnost., zaradi katere se čuti krivo, hkrati pa je prav tako v nekem nepojasnjem smislu čista, kar čutijo vsi okrog nje, obenem pa tako izrazito ženstvena. Predstavljena je kot črnolasa lepotica, kot idealno utelešenje ženskosti. Doma je iz bližnje vasi. Odkar je prekinila šolo, živi doma z mamo, omenjen je tudi brat, stara je enaindvajset let. Hodila je z vojakom nemške vojske, čeprav ga ni ljubila. V marsičem ostaja bralcu skrivnostna. O smrti ne razmišlja, smrt je njeni ženski naravi, naravnani v življenje, povsem tuja, strah jo je samote, teme in neznanega.

Razložite pomen žrtvovanja Katarine!

Domnevna Katarinina izdaja sproži njeno ujetništvo, zaslišanje, smrtno obsodbo in usmrtitev. Bralec ne izve, s kakšnim namenom je bila dopoldne z nemškim vojakom v gorah in ali je res izdajalka. Katarinina krivda je torej pravno sporna. Kot žrtev jo prepozna Janez že pred zaslišanjem, Gregor pa takoj po smrtni obsodbi. Katarina kot žrtev povezuje religiozna izkustva človeka od vstopa v zgodovino do trenutka dogajanja. Vendar pa človeka ne vrača nazaj v mit. Vendar pa kakor hitro pride do povezave Katarinine usode z žrtvovanjem, se pojavi vprašanje o relativnosti zla. Zlo postane le prispodoba, s tem pa je krivda v bistvu izničena. Katarina je s tem resnično samo žrtev in nič drugega, žrtev vesoljnega reda, žrtev, ki vnaša pomiritev v zgodovino.

Kaj je eksistencializem?

Eksistencializem je najprej filozofski nauk, ki med dragim uči, da je človek po svojem bistvu popolnoma svoboden, torej v ničemer vnaprej določen; vržen da je v svet, ki pa je krut in tuj; v njem se počuti osamljenega in zgubljenega, navdajata ga strah in tesnoba pred lastno

odgovornostjo, ki izhaja iz njegove svobode. S temi in takimi problemi je eksistencializem vstopil tudi v književnost, že pred drugo svetovno vojno v francosko, po njej pa tudi v našo.

V čem se čuti eksistencializem v tej noveli?

V središču novele so vsekakor eksistencialne oziroma bivanjske teme (strah in pogum, življenje in smrt, bivanje kot tako, razmerje med posameznikovo svobodo in nujnostjo zgodovine), med njimi je zlasti izpostavljena etična problematika. Gregor se je torej znašel v značilnem eksistencialnem položaju, ki je skrajno dramatičen, oseben in zgodovinski hkrati. Odločiti se mora, nemudoma, vendar ga je odločitve strah.

Zakaj polemike ob izidu zbirke Strah in pogum?

Črna orhideja je ena od štirih novel, ki so izšle leta 1951. leta v zbirki Strah in pogum. Zbirka je zaradi drugačnega obravnavanja NOB hudo vzburla slovensko kulturno in politično javnost. Kritiki so Kocbeku očitali pačenje partizanstva, psihologiziranje in nezdravi mysticizem, krščanske ideje in meščansko filozofijo (eksistencializem, personalizem) ter odmik od socialističnega realizma. Vse kritike v dnevnem časopisju, kulturniških revijah ter celo javnih političnih govorih so bile v večini politično motivirane in so izhajale še iz medvojnega konflikta med Kocbekom in komunisti.

Napišite razmišljanje: RAZPETOST MED ZGODOVINSKIM IN INTIMNIM TRENUTKOM.

Katarina in Gregor sta se znašla v kočljivem zgodovinskem trenutku, sredi partizanskih bojev. Predanega partizana Gregorja je tako doletela naloga, da usmrti talko, ki jo je sam ujel. Toda pred usmrtitvijo se je Gregor zaljubil vanjo. Tako lahko čutimo, da se poleg bojev v okolici, odvija tudi boj v njem samem. Odločiti se je moral namreč med svojo ljubeznijo in možnostjo spremembe dogajanja v vojni. Skozi celotno novelo ostaja vpet med osebno odločitvijo in okoliščinami, ki mu tega ne dopuščajo. Gregor je bil nezmožen postaviti ljubezen in s tem morda življenjsko srečo na prvo mesto. Ostal je zvest kolektivu, nadrejenemu, s tem pa zanemaril svoja čustva in tudi dvom o pravičnosti sodbe. Katarina je namreč kljub vsemu ostala v nekem smislu čista. Tako si je Gregor njeno usmrtitev lahko razlagal le kot žrtvovanje. Žrtvoval je Katarino za nekaj »višjega«, kar pa se je pozneje v zgodovini pokazalo kot nekaj popolnoma zgrešeno.